НААДЫМ КИРЖИКЧИЛЕРИНГЕ БАЙЫР!

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеп

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советинин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

1972 ЧЫЛ. ИЮЛЬ 14 ПЯТНИЦА № 164 (8932). Өртээ 2 кеп

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕННЕЖИНЕР

Ордендиг совет Тываның ажыл-ишчилери тоску беш чылдың кийги чылының бирги чартыында кылып бүдүрген ажыл-ижин түүнеп, боттарының чаңчыл болган күш-ажылчы чайгы байырлалын — Наадымын бөгүн эрттирер. Республиканың колхозтарының, совхозтарының, үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудуг болгаш транспорт организацияларының эң дээре дээн кижилери наймыылалда чыглып келген.

СЭКП-ниң XXIV съездиниң чаа беш чылда салган өндүр улуг сорулгаларын амыдыралга боттандырбышаан, Тываның ажылчы чоннары бо чартык чылда элээн эки көргүзүглерни чедип алган. Ылаңгыя Тываның кодээ ажыл-ишчилериниң чедишкиннери коску. Күрүнеге эзт садарының планныг онаалдазын 8 хуу ажырып, эрткен чылдыындан 681,8 тоннаны хөйнү, сүттүүн — 6,8 хуу ажырып, эрткен чылдың бо үеинде турганындан 321 тоннаны хөйнү саткан. Дуктү күрүнеге дужаары эрткен чылдыындан ашпайн турар болзадаа, бирги чартык чылда бердинген онаалда 140 хуу күүсеттинген.

Бистиң үлетпүрүвүс база-ла багай эвес түүнелдерлиг болгай. Республикада 48 үлетпүр бүдүрүлгелериниң 42-ги продукция сайгарар планын доздур болгаш ажыр күүсеткен. Азы сайгарылган продукцияның хемчээли республикада ниитизи-биле 105,2 хуу болуп турар. Ажылчы чоннарның амыдырал хандырылга деңнели дыка өскен. Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң бүдүрүлгелери сайгарылга планын 8,6 хуу ажырып, ыида 19 бүдүрүлгениң 17-ги бодунга бердинген онаалдазын күүседип ашкан. Бо талазы-биле хереглелдериң сайгарылга хемчээли эрткен чылдың бо үеиндээнден 12 хуу ковудээни оорунчуг. Чонга ачы-дуза чедирилгезиниң онаалдазы эрткен чылдыындан 5,8 хуу ашкан. Үлетпүрүң ниити продукция бүдүрер талазы-биле планы 6,9 хуу ажыр күүсеттинген болгаш 1971 чылдың ол үеиндээнден 12 хуу өскен.

ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур өөнга турааскаатган Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга киришпишаан, бистиң республиканың колхозтары, совхозтары, үлетпүр бүдүрүлге, тудуг, транспорт организациялары боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин доздур болгаш ажыр күүседир дээш бирги чартык чылда бедик көдүрлүүшкүнүүт ажылдаанын бөгүн демдеглээр апаар. Ылаңгыя мал ажылының продуктуларын күрүнеге садар, ону бүдүрер талазы-биле Бай-Тайганың «Кара-Хөл», Таңдының «Революцияның чалбыыжы», Эрзин биле Өвүрүүн «Коммунизмче орук» колхозтары, «Күш-ажылдың хостуу», «Алдан-Маадыр», «Шекпээр», «Өөк» совхозтар бо чарышка дээре көргүзүглерлиг болганнар.

Бо чылдың II кварталында социалистиг чарыштың түүнелдерин ёзугаар үлетпүр бүдүрүлгелериниң аразында «Тыва-кобальт» комбинаттың, транспорт бүдүрүлгелериниңдеН — № 2 АТБ-ниң, тудуг организацияларындан — Кызылда электростанцияның тудуг эргелелиниң, садыг организацияларындан — Каа-Хем райпозунуң коллективтери тиилекчи болуп, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң база облпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл туктарының эдилекчилери болганнар.

Чартык чылда малдан алыр продуктуларны күрүнеге садар талазы-биле районнар аразында социалистиг чарыштың тиилекчизи болган Каа-Хем районнуң ажыл-ишчилериниң шудургу ажыл-ижин бөгүн Наадым хүнүнде онзалап демдеглээри чугула. Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң аразындан бирги чартык чылда ниити продукция бүдүрер планныг онаалдазын 105,7 хуу күүсеткен Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң коллективи шылгараан. Күш-ажылчы мурнакчыларга алдар болгаш хүндү!

Республиканың мурнакчыларының бөгүнгү улуг чыжыңга киржир эргени боттарының чүткүлдүг күш-ажылы-биле чедип алган социалистиг чарыштың мурнакчыларының аразында төрүүр чүс хойга онааштыр 133 хураганны менди доруктурган «Алдан-Маадыр» совхозтуң мурнакчы хойжузу Ооржак Доржу, эрткен алды айларда бодунга быжыглаан бир саар инектен-не 2046 литр сүттү саган, «Көк-Тей» совхозтуң саанчызы Зоя Курастикова бир баштан-на хонукта 1258 грамм немелде деңнинг ап турар. «Россия» совхозтуң инек кадарчызы Монгуш Өлзеймаа, Каа-Хем хомур-даш разрезиниң улуг машинизи коммунист Н. Дреевяниников, № 2 АТБ-ниң чолаачызы Д. Горбунов, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутаттары: Кызылда дааранылга фабриказының даараныкчызы А. Содунам, тудугжу С. Сандан, «Найырал» совхозта малчын кооперацияның автолавказының садыгжы-чолаачызы Х. Чечек-оол, Кызылдың хлеб заводунуң мастерлери А. Сат биле М. Заменина болгаш оон-даа өскелер бар.

Мурнакчыларның республика Наадымын улуг чедишкиннерлиг уткуп тура, тоску беш чылдың юбилейлиг ийги чылында бердинген планнарны болгаш бедиткен социалистиг хүлээлгелерни хуусаа бетинде күүседир болгаш ажыр күүседир харыысаалгалыг сорулга ам бистиң мурнувуста тургустунган. Малдан алыр продуктуларны бүдүрерин ковудедир, ону күрүнеге садарын дүргедедир, малдың продуктулуун болгаш баш санын остуреринин херээнге республиканың чер болганда массалыы-биле эгелеп турар мал чеминиң белеткели улуг рольдуг. Малга быжыг чем-суурну тургузар талазы-биле эки эгелээшкинни Каа-Хемниң «Тиилелге» колхозу, «Саян» совхоз болгаш Көдээ ажыл-агыйының дүржулга станциязының коллективтери үндүрген. Ол ажыл-агыйларның инициативазын Тываның дыка хой ажыл-агыйлары изин-биле деткип турар болгаш Тес-Хем, Таңды, Каа-Хем ышкаш чамдык районнарда сиген кезилдеп элээн шапкынчаан.

Мал чеминиң белеткели, тарааның чайгы ажаалдазы, дүжүт ажаан алышкынынга киржир техниканың септелгези, малдың чайгы семирткеги чергелиг ажылдар бистиң көдээ ажыл-ишчилеривистиң ам-даа улам күжениишкиниг ажылдаарын негеп турар.

Республиканың бүгү ажылчы чоннарының бирги чартык чылда чедип алган күш-ажылчы тиилелгелери-биле чергелештир улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларында чедир шиитпирлеттинмээн түүлдер чок деп болбас. Мал чеми болгаш дүжүт ажаан алышкынынга техника септелгезиниң чорун турарының темпизи бедидери, тудуг-монтаж ажылдарының планнарының күүселдези, транспорт, орук харылзаа болгаш чоннуң амыдырал хандырылгазында чедир кылдынмаан түүлдер дээш, кылыр ажылдар-ла хой. Чедишкиннерни демдеглеп тура, үстүнде дег шак ындыг четкестерни чайладырының шиитпирлиг хемчеглерин алыр херек.

Бөгүн наймыылада чыглып келген мурнакчылар — ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр чартык чүс чыл болур өөнүң байырлалын толептиг уткуур дээш, бүгү чуртта ышкаш, бистиң республикада калбарган социалистиг чарыштың эгелекчилери-дир, чарыштың улам дээштиг болурунга олар улуг рольду ойнаар ужурлуг. Ынчангаш тоску беш чылдың ийги чылында алган социалистиг хүлээлгелериниң хуусаа бетинде күүсеттинген турааун дээш, бүгү-ле аргакурлавырларны, энергияны, бот-иденкейни ажыл-агыйжы сорулгаларже мөөнүүр ужурлуг бис.

Найысылалдың бүдүрүлгелеринде

УЧАСТОКТУҢ ЧЕДИШКИНИ

Кызылдың септелге-тудуг эргелели бо чылдың бирги чартыының планныг онаалгазын хуусаа бетинде ажыр күүсеткен. Өң эки көргүзүгү Ф. Ауусттуң удуртканы № 2 участок чедип алган. Бо коллективиң бирги кварталда септелге-тудуг ажылдарының даалгазын 18 муң рубльге ажыр боттандырган. Ийги кварталда септелге-тудуг ажылының бердинген онаалгазын хуусаа бетинде июнь 27-де ажыр күүседип, пландан ажыр бирги кварталдан хой ажылдарны кылып, Наадымны күш-ажылчы чедишкиниг уткаан.

Участоктуң күш-ажылчы чедишкини болза, тудуг материалдары-биле үзүктел чок хандырылгазында, ажыл-ишчилериниң күжүн объектилерде шын таарыштыр тургусканында болгаш оларның ортузунга кижизидилге ажылын экижидип, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыгаанында болуп турар.

Участокта А. Богачеванын, Г. Ромашенкоонуң, Б. Джабаровтуң удуртканы бригадалары эки түүнелдерин эрткен чартык чылда чедип алган.

БРИГАДАНЫҢ ТУДУГЖУЛАРЫ

«Кызыл тудуг» эргелелиниң Б. Белковка удуртканы тудугжулар бригадазы он ийги кварталда 84 өг-бүле чуртаар бажыңының тудуунга ажылдаан. ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга толептиг ужуражыры-биле бригада кежигүнүнерге чыл эгезинде бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Сөгүүн сөзүн ажыл-херек кырынга боттандырар дээш эрткен айларда эки ажылдаан. Олар ай санында-ла бердинген онаалганы үргүлчү ажыр күүседип келген. Июньда база багай эвес түүнелдиг болган, план 125 хуу күүсеттинген. Даалга ёзугаар 32 муң рубльдиг тудуг-монтаж ажылдарын кылыр турган, 40 муң рубль чедирип, күш-ажылдың байырлалынга толептиг ужурашкан.

Бригаданың тудугжулары кижи бүрүзү-ле бердинген даалганы доздур болгаш ажыр күүседир сорулгалыг. Ынчангаш оларның планныг онаалгазы үргүлчү ажыр күүсеттинип турары таварылга эвес. Бодунуң херээнге ёзулуг мастерлери апаргаН С. Тараачы, С. Челтыгбашев олар өскелерден шалыпкын ажылдап турарлар.

ТЕХНИКА КОВУДЭЭН

Республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкыны бо чылдың бирги чартыында Тываның колхозтарынче болгаш совхозтарынче 337 тракторну, тараа ажаар 150, силос ажаар 120 комбайнны чоруткан. Ниитиан-биле 9 миллион рубльдиг чаа техниканы ажыл-агыйлар алган.

Чыл эгезинден бээр каттыжышкынның септелге мастерскаялары ниитиан-биле 420 тракторну, 360 автомашинаны, 71 тараа комбайнын, 1135 шимчедикчини болгаш өске-даа машиналарны, механизмнерни септеп үндүрген. Кылдынган ажылдың хемчээли 80 муң рубль чедип турар. Ол бо чылдың эрткен алды айында кылыр даалгадан тос хуу ашкан.

Каттыжышкынның чолаачылары чартык чылда колхозтарның болгаш совхозтарның 380 муң ажыг тонна чүгүн сөөртүп, планын күүсеткен.

Республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкынының ажыл-ишчилери ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чылынга төлептиг ужуражыры-биле алган хүлээлгелерин чедишкиниг боттандырып турар.

Күш-ажыл байырлалынга белен

Тываның транспорт эргелелиниң бүдүрүлгелериниң ишчилери күш-ажылдың байырлалы — Наадымга төлептиг ужуражып, бүгү көргүзүглер талазы-биле чартык чылдың планын ажыр күүседкен. Чүүк сөөртүлгезиниң даалгазын 100,6 хуу күүсеткеш, онаалгадан ажыр улус ажыл-агыйның 9 муң тонна чүүктерин сөөрткен. Пассажирлер дажыглаарын 102,7 хуу боттандырган. Бердинген пландан ажыр 353 муң кижини чедирген.

Эргелелдиң коллективтер аразында социалистиг чарыжынга Минусинскиниң болгаш Кызылдың № 1, 2 АТБ-лери тиилекчи болганнар.

Хүн бүрүнүң планныг онаалгазын 160—180 хуу күүседип турар чолаачыларга пассажирлер АТБ-зинде эш Рыхлиов, Минусинск АТБ-зинде Алехин, Кызылдың № 1, 3 АТБ-леринде эштер Сухоносов, Крынцов болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Тываның транспорт эргелелиниң бүдүрүлгелери ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур юбилейинге алдар кылдыр алган хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүс- дириинге бүзүрелдиглер.

В. НИКОЛАЕВ.

* * *

Улуг-Хем районнуң Көк-Ч раа сес чыл школазын чаа редилге чылынга бүрүн бел кээн. Классларны шеверг чугайлааш, соңгаларын, шаз зын будааш, таарымчалыг кы дыр дерээн.

Школа одаар ыяшты, хем дашты келир чылга четчи биле сөөртүп белеткээн.

О. ТАВАА.

СЭКП Тыва обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде болгаш облпрофчөвүлелинде

II КВАРТАЛДА ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш облпрофчөвүлел республиканың үлетпүр, транспорт бүдүрүлгелериниң, тудуг болгаш садыг организацияларының 1972 чылдың II кварталында социалистиг чарыжының түүнелдерин үндүрүп, дараазында бүдүрүлге, организацияларны чарыштың тиилекчилери деп саналан болгаш оларга СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл туктарын тыпсырын шиитпирлээн:

Үлетпүр бүдүрүлгелериндеН — «Тыва кобальт» комбинаттың коллективи (директору **А. И. Ванжа**, партком секретары **Н. Е. Конохов**, профком даргазы **Г. В. Тараканова**, ВЛКСМ комитединиң секретары **В. И. Кузьмин**) продукция сайгарар планны 102,2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүүнүн бедидериниң даалгазын 110 хуу күүседип, бараанныг продукцияның бот-үнезин 2 хуу кудулаткан.

Транспорт бүдүрүлгелериндеН — № 2 автотранспорт бүдүрүлгезиниң коллективи (директору **В. З. Сатаев**, партия организациязының секретары **А. Е. Васильев**, профком даргазы **Н. М. Баранова**, комсомол организациязының секретары **В. Захарченко**) чүүк сөөртүрүнүң планын 112,9 хуу, чүүк сайгарылгазының даалгазын 107,8 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 117,8 хуу күүсеткен.

Тудуг организацияларындан — «Сибирь энергострой» трестиң Кызыл электростанция тудуг эргелелиниң коллективи (кол инженери **А. А. Дрёмов**, партия организациязының секретары **Т. А. Воронцова**, профком даргазы **М. Г. Клименок**, комсомол организациязының секретары **Т. Л. Вин**) тудуг-монтаж ажылдарының планын 100,5 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн онаалдазын 107,6 хуу күүседип, тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин 3,8 хуу кудуладып, пландан ажыр 2¼ муң рубльдиг орулгазын алган.

Садыг организацияларындан — Каа-Хем райпозунуң коллективи (райпо баштаар черийиң даргазы **А. Г. Пересторонин**, партия организациязының секретары **А. И. Петухова**, профком даргазы **Е. Ф. Санарова**) үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 100,6 хуу, орулга киирип алырының даалгазын 106 хуу күүсеткен, саарылгага чарыгдалдарны эвээжеткен.

Ол ышкаш «Тыва даг-дүгү» комбинаттың, Тыва автоорук-тун № 1 орук-тудуг эргелелиниң, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң, № 585 мехколонналың, № 12 автобазаның, № 1 АТБ-ниң, республиканың Чуртталга-коммунал ажылагый министерствозунуң АТБ-зинин, Таңды райпозунуң, респотребсоюзтуң пом садар кылдаашкын коллективтериниң эки ажылдаанын демдеглээн.

Республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкынының ажыл-ишчилери ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чылынга төлептиг ужуражыры-биле алган хүлээлгелерин чедишкиниг боттандырып турар.

ЭКОНОМИКТИГ ДУЗАЛАЖЫЛГА ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ СЕССИЯЗЫ

Июль 12-де Москвага Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң XXVI сессиязы ажылын дооскан.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш А. Н. Косыгинниң даргалаашкыны-биле эрткен түүнел хуралга хүн чурумунда тургустунган айтырыгларны көрген.

Бо айтырыгларның талазы-биле шиитпирлерни болгаш Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң XXVI сессиязының дугайында дыңнадыгны чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Сессияның ажылы чүүктүп хавызындан, эш хуузунуң байдалынга, коллективизмниң болгаш найыралдың ёзузунга эрткен.

ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттарның кады ажылдажылгазын улам ыңай ханыладырының болгаш сайзырангайжыдарының Комплекстиг программазын боттандырарының, социалистиг экономиктиг интеграциязын хөгжүдериниң айтырыгларын сессия чугаалажын көрген дээрзин Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң сессиязының ажылының дугайында дыңнадыгда чугаалаан.

Сессия Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүнүне Куба Республиканы хүлээп алыр дугайында шиитпирни чаңгыс үн-биле үндүрген.

Сессияның киржикчилери ЭДЧ-ниң чурттарынга болгаш органнарынга Комплекстиг программаны боттандырар талазы-биле чоруткан ажылдың түүнелдерин бедин-биле үнелеп, чурт бүрүзүнүң социал-экономиктиг деңнелиниге, ЭДЧ-ниң кежигүннерин чурттарны улам ыңай сырый каттыштырарынга, делегейниң бүгү хөгжүлдезинче социалистиг күрүнелериниң дем каттыштырылгазының дээштиг салдарын күүседирериниге ол чоруткан ажылдың политика болгаш экономика талазы-биле чугаа ужур-дузазын демдеглээн.

ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттарның экономиказы бедик темпилер-биле хөгжүп турарын дыңнадыгда демдеглээн. 1971 чылда оларның национал орулгазы 6,3 хуу, үлетпүр бүдүрүлгези 7,8 хуу ковудээн, а ол үеде сайзырангай капиталистиг күрүнелерде үлетпүр бүдүрүлгези 1 хуудан эвээш өскен. ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттар чоннуң амыдырал деңнелин бедидер талазы-биле улам ыңайгы чедишкиннерни чедип алган. ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттарның ажыл-ажыйжы деңнилгези оларның кады ажылдажылгазының калбарын, ханылаары-биле улам-на тодараттынып турар, ол кады ажылдажылга экономиктиг амыдыралдың бүгү адырларынга Комплекстиг программаны ёзугаар хөгжүп келген.

Сессия дараазында беш чылда (1976—1980 чылларда) планнарны таарыштыр кады кылыр талазы-биле ажылды чөрүдарын ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттарга сүмелээн

Хову-Аксының энергетиктери

«Тыва кобальт» комбинаттың кол продукциязы кобальт концентрадын бүдүрериниге электроэнергияны четкирилге-биле бээр сорулгазын Хову-Аксының энергетиктери 1972 чылдың ийги кварталында чедишкиниг боттандырган.

Электри энергиязын ажылдап үндүрер чартык чыл планын 159 хуу күүсеткен болгаш оске-даа бүдүрүлгечи көргүзүглери эки болган. Коллектив ийги кварталда 1000 тонна хөмүр-дашты камнаан алган.

Чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның саналдарын бүдүрүлгеге ажыглап турган, бо чылын 12 муң рубль орулга алыр планын эрткен айларда 17,5 муң рубльге чедирип, чыл онаалгазын 1,5 катап ажыр күүсеткен.

Баштайгы чартык чылда көрген чогаадыкчы болгаш чаартыкчы саналдарның 70 хуузу бүдүрүвүстө шуут ажыглаттынган. Оон ачылында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү дыка бедээн. Эң эки чаартыкчы болган чогаадыкчы саналдарны бүдүрүлгениң кол инженери В. Саламатов, инженер А. Филимонов, энергетик А. Бабкин олар киргеннер.

Бүдүрүлге ажылчыларының аразында мурнакчыларга слесарь Ф. Логинарев, турбина цехинде машинист В. Махотина, газ-электри кацвакчызы И. Долгих, улуг лаборант В. Бабкина, электрослесарь М. Бабкин, одаага машинизи Н. Базыр хамааржыр.

Хову-Аксының энергетиктери күш-ажыддың байырлалы — Наадымга төлептиг ужуражып, ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга алдар кылдыр алган хүлээлгезин күүседири-биле ажылдап турарлар.

О. КОРОДА.

Малчыннарга бажыңнар

СЭКП Тыва обкомунуң IX пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар хемчеглерни Таңды районнуң «Россия» совхозунуң дирекциязы ап турар. Бо чылын совхоз төвүнге ийи өг-бүле чурттаар ийи бажыңны малчыннарга тудуп бээри көрдүнген.

Ажыл-агыйның тудугжулары бердинген онаалганы хуусаа бетинде күүседири-биле бир муң беш чүс кубометр тудуг ыяжын, дилген материалдарны чыл эгезинде белеткеп алган. Оон сөөлүнде тудугже организастыг киришкен.

Малчыннарның суурга доктаамал чурттаарынга таарымчалыг ийи бажыңны тудугжулар кылыр турган, ам беш дугаар бажыңның тудуун доозун, крышаан турар.

Тудугжу бригадада Юрий Кузнецов, Виктор Чевалков, Виктор Кузнецов, Захар Ерлин ышкаш эзлчег даалгазын 130—140 хуу күүседип турарлар хой.

Н. ВАНЬКОВ.

УЛАМ ЧҮТКҮЛДҮГ БУРУНГААРЛААР

Бөгүн бистиң республиканың найысылалыга мурнакчыларның Наадымы эгелээр. Бо чылгы ол бырлал ССРЭ-ниң тургустунанындан бээр 50 чыл болур юнуң бүдүүзүнде эртип турары-биле онзагай. Найысылалга келир мурнакчыларның өй кезии республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының малчыннары болуру дүгаажок. Оларның кызымактай күш-ажылының ачызында артык чылда күрүнеге малдан алыр продуктуларны саарының планныг даалгалары чедишкиннинг күүсеттинер өгалыг болган. Эрткен алды чылларның иштинде планныг даалгалардан орончок ажыг ыт, сүт болгаш дүк белеткел өрлеринге киргенин демдегээр херек.

Дыка хөй ажыл-агыйлар ирги чартык чылда малдан ыр продуктуларны бүдүреннинг болгаш ону күрүнеге дарының талазы-биле боттанга алган социалистиг хүлгелерин ажыр күүседип, илекчилериң одуруунга рген. Оларның аразында ддан-Маадыр», «Шекпээр», урунгаар», «Өөк» совхозтар, үрүңү болгаш Эрзинниң оммунизмче орук», Таңдыың «Революцияның чалбыы» колхозтары болгаш оскеа ажыл-агыйдар бар. Бо ыл-агыйлар республиканың лхозтарының болгаш совтарының аразында калбар социалистиг чарышка эки өгүүлүктерни чедип ап, Наамны күш-ажылчы белектерг уткаан.

Районнар аразында социастиг чарышка Каа-Хемниң ыл-агыйлары бүтүү көргүүлер-биле тиилекчи болуп ген. Мында бүгү колхозтар гаш совхозтар мал ажылыың продукциязын бүдүрер гаш ону күрүнеге садар азы-биле планнарын дыка ыр күүседип алган. РайонСЭКП обкомунуң, Министр Чөвүлелиниң болгаш облфчөвүлелдиң шилчиир Кыы тугун тыпсыр. Амгы үеде -хемчилер боттарынга чыалган социалистиг хүлээлерин чедишкиннинг күүсеорулганы салган ажылы турар.

КУРЛАВЫРЛАРНЫ ДОЛУ АЖЫГЛААР

Таңды болгаш Тожу районнарның көдээ ажыл-ишчилери база-ла чедишкиннинг ажылдаан. Олар бирги чартык чылда мал продуктуларын күрүнеге садарының планнарын база чедишкиннинг күүседип алган. Бо улуг чедишкиннерниң кол үнерелөзү колхозчуларның болгаш совхозтарының малчыннары болуру дүгаажок. Оларның кызымактай күш-ажылының ачызында артык чылда күрүнеге малдан алыр продуктуларны саарының планныг даалгалары чедишкиннинг күүсеттинер өгалыг болган. Эрткен алды чылларның иштинде планныг даалгалардан орончок ажыг ыт, сүт болгаш дүк белеткел өрлеринге киргенин демдегээр херек.

Дыка хөй ажыл-агыйлар ирги чартык чылда малдан ыр продуктуларны бүдүреннинг болгаш ону күрүнеге дарының талазы-биле боттанга алган социалистиг хүлгелерин ажыр күүседип, илекчилериң одуруунга рген. Оларның аразында ддан-Маадыр», «Шекпээр», урунгаар», «Өөк» совхозтар, үрүңү болгаш Эрзинниң оммунизмче орук», Таңдыың «Революцияның чалбыы» колхозта Иван Сафонов олар өөрүнчүг. «Элегес» совхозтуң хойжузу Долаан Тарма, Таңдыда «Революцияның чалбыызы» колхозта Иван Сафонов олар төрүүр үүс хойга онаштыр 127—129 хураганны менди алганнар. Бай-Тайганың «Мурнакчы» колхозундан хойжу Салчак Тойбу олардан дудак өөк ажылдаан. Чартык чылда хой сүт саап алган мурнакчыларның аразында «Россия» совхозтуң саанчызы Н. Олакшина (бир саар инекке онаштыр 1987 кг), СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозтан Ондар Дүктүг (1658 кг), «Межегейниң» сураглыг саанчызы З. Реодько (1647 кг.) олар бар. «Элегес» совхозта бызаа ажаакчызы Мария Анакшина бызаадан-на хонукта ортумаабиле 920 грамм немелде деңзини ап турар.

Ол мурнакчыларның үлегерчижээ бистиң ажыл-агыйларывыста мал ажылының продуктуларын ковудедирииниң эгээртинмес арга-курлавырлары бар дээрзин херечилеп турар-дыр. Бир эвес бистиң колхозтарывыста болгаш совхозтарывыста бүгү малчыннар боттарының көргүзүүлерин ол мурнакчыларга деңнештирип шыдаптар болза, Тываның малчыннарының малдан алыр продуктулары 1,5—2 катап көвүдээр болгаш олардың бот-үнезин дыка чигээр ийик.

Бо хүннерде көдээниң ажыл-ишчилери сиген кезилдезин массалыг эгелээн. Ооңбиле чергелештир тараалардың чайгы ажаалдазын чорудуп, дүк кыргылдазын үргүлчүлеп, апыяк малды болгаш семиртилгеде тургускан мыйыстыг бода малдың чайгы одарладыышкыны чоруп турар. Чедишкиннер бисте бардаа болза, ам-даа чедир кылдынмаан чүүлдер хөй дээрзин маңаа демдеглээр апаар. Ол айтырыгларже кичээнгейни угландырары бистиң көдээ ажыл-ишчилеривистиң соңгаарлаттынмас сорулгазы болур.

Наадымга малчыннар боттарының ажыл-агыйларында мал ажылын хөгжүдер талазыбиле чедир кылдынмаан чүүлдерни илередип, ону эдип алырының арга-курлавырларын тодаргайлаарлар. Ылаңгыя бистиң республикада малдың баш санын өстүрер талазы-биле айтырыг дыка дүвүренчиг болуп артыңыаанын айтыр херек. Малдың чаш төлүн менди алыр талазы-биле эрткен чылдазындан байдал дорайтан турар. Ол ышкаш саар инектериң сүтүүр чоруу чавызаан, мыйыстыг бода малдың баш саны кызырлып турар апарганы дүвүренчиг.

Бирги чартык чылда саар инек бүрүзүнден сүт саап алыр талазы-биле Чоон-Хемчик, Улуг-Хем, Бии-Хем ышкаш улуг районнарның четпес ажылдааның демдеглээр херек. А тес-хемчилер биле өөврүжүлер эзт бүдүрерин кудуладыр, малдың баш санын хорамчага таварыштырган. «Сүт-Хөл», «Большевик», «Тес-Хем», «Найырал», «Улуг-Хая» совхозтар малдың продуктулуун бедидеринге чем-суурву четчир кылдыр белеткеп алыры улуг ужур-дузалыг. Таңдының, Каа-Хемниң болгаш өске-даа районнарның ажыл-агыйларының малдан алыр продуктуларны көвүдедип, ооң баш санын өстүрер талазы-биле чедип алган чедишкиннери ында мал чеминиң курлавырларын көвүдедиринче үргүлчү сагыш салып турарында болгай. Амгы үеде сиген шөлдеринде ажыл хайнышкынныг чорун турар. Чамдык фермалар, бригадалар мал чеминиң белеткелинге идепкейлиг киржип турарын кончуг шын деп саваар херек. Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чоон-Хемчик болгаш Эрзин районнарның ажыл-агыйлары бо кампанияже дыка шүшпеңг кирип турар. Сиген белеткелинче киринген ажыл-агыйларда күш-ажылды организастап турары, техника ажыглалы, сиген белеткелинде киржип турар кижилериң хандырылгазы чедир тургустунмаан болуп турар. Ооң-биле канчап-даа эптежип болбас. Сиген кезилдезин, мал чеми культуралардың ажаап алышкынын өйшаанда чедишкиннинг чорудары көдээ ажыл-ишчилериң соңгаарлаттынмас сорулгазы болу берген.

Боттарының Наадымына бистиң республиканың малчыннары өске адырларның ажылдакчылары-биле бир домей, чедишкиннерлиг ужуражын, ийги чартык чылда ооң-даа улуг чедишкиннерлиг болурунга бүүреллиг байырлап турарлар. Улам-на чаа-чаа чедишкиннерже, эргим малчыннар!

А. ПОТЫЛИЦИНА.
СЭКП Тыва обкомунуң инструктору.

Саглының шолбаннары

Одар-белчиримни күзүн кыштатта көжүп келгеш-ле хуваап алыр мен. Кыштың эгезинде хойларны ырак одарларже кадарар. Ынчан хар-чам чуга болур. Чүм өттүг ырак одарларны ынчаар ажыглап алыр. Улуг харын улай чаггаш турупканда, кыштаг чоогунуң одарларын ажыглап эгелээр. Хойларның күш-деңгелин үргүлчү хынап корүп турар. Кошкактарынга немелде чемни бээр. Мал чемни кыштың эгезинден тура тоңчүзүнге чедир таарыштыр хуваар апаар.

Кыш чеже-даа соок, кадыг-халалыг болза, санныг хонук эрте бээр. Час келир. Шак ынчан хойларны ыжык мээстерге, чоогаларга каранды эдертип кадарар. Хар-чам эрин эгелээрге анай, хураганнарны нелери-биле кады одарладыры чугула.

Хүниээрекке дөгеленип, арыг агаарга селгүүстеп өттүгаан хураган артында сергек болур...

— Чайын кана чайлаар силер, Саар Кылын-оолович?

— Чайын чаңгыс черге үр олуруп болбас. Чаа-чаа черлер, чүм одарлар сүрер. Хураар-Даш чайлааның ол-бо оймактарын, дагларын, шаттарын черле арттырбас бис — эргий-солуй көжер. Чайын эки одарлаткан мал туздур семиринр. Үстен бүткен хой деп чүвең ол-ла болгай. Ынчаар семирткен малга соок кыш, улуг хар-даа коргунчуг эвес — диггеш, ол хүлүмзүрдү.

Чайгы үеде ооң бир кол ажылы — сиген белеткели. Эрткен чылың он тонна сиген белеткээн. Бо чылын база-ла оон хойнү белеткээр деп турар.

Бо чылын дуржулгалыг хойжунуң күш-ажылчы чедишкиннери багай эвес. Тоорүүр чүс баш хойга онаштыр ол 90 хураганны камгалап алган, бөдүүн дүктүг хойдан-на 1,8 кг. дүктү кыргып алган. Хойжу амгы үеде хураганнарының кыргылдазын бала чорудуп турар.

Саар Кылын-оолович чүгле кол ажылы-биле кызыгаарлаттынмайн. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң сессияларының шинтпирлерин чоңганыштырып, ону амыдыраа боттандырар дээш кызыгаа ажылдап турар депутаттарның бирээзи.

Ол Көк-Тейниң хойжу бригадазының хойжузу. Бо хойжу бригаданы Даваа Кыс-Сал удуртып турар, а дурзы оттагыг хойжу ооң дузалакчызы. Бо күлээлгезин база-ла ак сеткилдиг күүседип турар.

Ажылынга кызыман, амыдыралынга үлегерлиг малчынны ооң кады ажылдап турар эш-ооруу бо чылын СЭКП кежигүнүнүң кандидадынга киирип алган. Ол болуушкун ону ажылче улам сорук киргген.

Хойжунуң кады амыдыралчурттарга туткан эжи Ичин-Норбу Ооржак ажыл-ишчи бедик мөзүг-шынарлыг кижилериң бирээзи. Ол чаш хураганнарны онча менди доруктурун өстүрер талазы-биле улуг мергежилдиг. Ажыл-ишчи не 18 чылдарның дургузунда торээн колхозунга чүс-чүс хураганнарны өстүрүп, доруктурун берген. Ынчангаш, олар — Саглының кижилери мактала төлептиг.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

СОРУКТУГ КИЖИ

Чыргакы ёзулуг-ла малчыннар орапы. Оруктуң ийлериндe чымчак, ногаан сигеннерни дожелдир базып, чиңейндир алгырышкан даңгаар бир аай чүзүннүг мерниос хойларны саяктап чоруур бедик доруг аттыг, ыт эдерткен кижи ылгыны аажок, вуудадыр сүрүп өскеткен. Чылдың-на ол өйде чайлаглап чаңчыккан хойлар чамдыкта маңнашкылап, өзт баштап чорун олурган. «Чыраа-Бажы» совхозтуң мурнакчы хойжузу Биң Дембирелович Монгуштуң чайлаглап бар чыдары ол.

Ооң машинага бир хонук бурунгаар чүдүрүп чорудуткаш, ол күн-хүнезинни дергилеп алгаш, хонон чоруй кадарып, мал баспаан кур өттүг черлерге доктаадып, одарладып, чайлаанга таваар чедип алыр чаңчылдыг.

Калчан баштыг Кызыл-Тайга, Хөр-Тайганың кырындан көгжегер булуттар көдүрүп турган. Чаашкын болуру чайлаш чок. «Дүзүн соондан ынай өскелиг-дир. Карацгы-Шиви четее экизи-ле ол» деп, Биң Монгуш боданган-даа.

Суттур чаашкын топ келген. Ол дүшпес, сырый будуктарлыг шивилериң адаанга хойларын бөлүп, улуг одун ужудып, дүүргезин октап ап, коданчы дузалакчызы Хартыга-биле тура хонганнар.

Кудай багы арлыры билек, кодан хой катан-ла шуужупкан...

Биң Дембиреловичиң бо юбилейлиг чылда төрүүр чүс хойга онаштыр 96 хураганны доруктурун, бир хойдан 2,6 кг. дүктү кыргып алган. Сиген кезер шолун ийи удаа суттарган, ам кезиң кириптеринге белеп. Биң Монгуш чайгы изиг үеде хойларын даң-биле деңге өткарар. Хүн изин, өрүлей бергенде суг кыдыы, девээлиг черлерге дыштандырар, кежээкизин орайтааже чедир кадарар. Одарны үргүлчү солуур.

Мурнакчы хойжу Биң Дембиреловичиниң өг-бүлезиниң хөрээжен эзэзи Апакай малдың чаш төлүн ажаап, доруктурарынга мергежилдиг. Ол кыжын хой ооздап турда үргүлчү мал аразында турар. Сырыңганнарын эмнеп, сыкыртып база билир.

Оруктуг-Кара-Сугнуң кадар өттүг мээстеринге хойжу үнген хүнүү уткуп ап, эртеңче ажыл-ижи шак ынчаар эгелээр. Хойжу Биң Дембирелович Монгуш чүткүлдүг ижибиле чаңгыс чер чурттуларының хүндүткелин чаалап алган.

Күш ажыл-биле сорук киргген, онаашкан ажылынга бедик харыысалгалыг Биң Монгуш ажыл-агыйының шолбаннарының бирээзи.

К. ЭКЕР-ООЛ.

ЧУРУКТАРДА: оң талазында — Тес-Хем районунуң «Чодураа» колхозунуң хойжу бригадазының бригадири, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Иван Симчитович ДАНЗУРУН; оң талазында — бригадирниң малдаан хою Шуурмактың чайгы одарында.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Республиканың сиген шөлдеринде

● БАЙ-ХААК. Таңды районда «Элегес» совхозунуң сиилери малга быжыг чемлиг белеткээр дээш люцерни кезилдезиниче районда башкирген.

Петр Грачевтуң удуртканы механизастатынган бригада никаны бедик өскүдүүкчү ажылган турар. Сиген ирер, болер база сараатны янзы-бүрү техника-биле аданы бүрүн хандырган.

Бо чылын чүгле тарымал харын хову-шөлдерде аар үнген сигенниң үнүэки. Ынчангаш чүгле бо ның кыжынынга четчир чемни белеткеп алыр харын келир чылга аркурлавырны тургузар күүсеннишкиннинг ажылтурар бис—деп, бригадир Григорьевич чугаалап р.

ин кижиниң үлүүн күүсетурар. Тыртык-Кара Коол сараат салыр талазыбедик мергежилдиг кирниң бирээзи. Механизаар Сат Экендей, Леонид ниченко, Андрей Черепаболгаш өскелериң-даа таттары бедик бүдүрүкчүажылдан турар.

ртия организациязы болажылчын комитеди сиген ткелинде ажылдап турар -ишчилериң аразында алистиг чарыштың түүнелин он хонуктан үндүрерин дугурушкан.

Күш-ажылдың байырлалы—республика Наадымына чедишкиннерлиг ужуражыр дээш сигенчилер хүн бүрүде 35—40 тонна сараатты тургузуп келген.

● ШАГААН-АРЫГ. Улуг-Хем районда «Найырал» совхозтуң Кара-Тал салбырында Сотпа Болатка удуртканы 25 кижилиг хол кадыры-биле сиген кезер бригаданың кежигүнүнери хой мал чеми белеткээр дээш ажылды шалыпкын чорудуп турар. Бригаданы дорт авеюга үскен. Олар 40 гектар черниң сигенин болгаш, ийи чүс хонгээнни тургускан.

Сиген кезикчилери Санчат Маадыр-оол, Балган Суидуй, Дамчай Маадыр-оол олар хүн нормазын 120—130 хуу күүседип, мурнакчыларның одуруунда кирген.

● ТУРАН. Биң-Хемниң «Өөк» совхозунуң хову-шөлдериниң чаагай үнген сигенин кезери-биле 5 авенону тургускан. Республика Наадымына күш-ажылчы белеткелиг ужуражыр дээш авеноларга аразында социалистиг чарыш калбарган. Баштайгы түүнел ёзугаар алырга Николай Ботапенконуң удурткан авеноу типлекчи болган. Олар эрткен хонуктарда 65 гектар черниң сигенин кезип, хүн нормазын 105 хуу күүседип келген.

Эки үлегер ёзугаар

Малчыннарны суурларга доктаамал чурттадыр, ийи эзлчег-биле ажылдадыр дугайында СЭКП Тыва обкомунуң IX пленумунуң доктаалын күүседир талазы-биле Каа-Хемде «Бурунгаар» совхозта чамдык ажылдарны чорудуп турар. Амгы үеде бо ажыл-агыйның он хойжузу малды эзлчежип кадарарынче шилчээн.

Ындыг байдал-биле ажылдаары хойжуларның амыдыран-чурттаарынга болгаш культурлуг ёзу-биле дыштанырынга таарымчалыг. Ынчангаш совхоз төвүнде он чаа бажыңны туткан. Эзлчеглиг ажылче шилчээн хойжулар багай эвес түүнелдерни чедип ап турар.

Чижээ, 1970 чылдан бээр ынчаар ажылдап эгелээн мурнакчы хойжу Ооржак Борбак-Шынович Анчы- биле ооң дузалакчызы Ян Ензанович Аяа олар төрүүр 600 баш хойну кадарып турар. Олар эзлчеглиг ажылды 3 хонуктан эрттирер кылдыр таарыштырып алган. Хойжудар бо чылын бедик көргүзүүлүг болуп, төрүүр 100 хойга онаштыр 116 хураганны, хой бүрүзүнден-не 2,8 кг. дүктү кыргып алганнар. Ам серии оттуг тайгаларга семиртири-биле чайлаглап үнүпкеннер.

Суурга доктаамал чурттаарынче, эзлчеглиг ажылче шилчээн ол хойжулар ажылдан хостуг үе-шакта суурга культурлуг дыштанып, урттарының өөредилгезинче болгаш кижизидилгезинче доктаамал кичээнгейни салып турарлар.

— Элегестиң хойжузу Көржең-оолдуң үлегери-биле суурга доктаамал курттап, эзлчеглиг ажылче шилчээнивис соонда ажылдаарга-даа үретүннелдиг, амыдырал-чуртталгага-даа таарымчалыг апарган — деп, «Бурунгаарның» хойжулары сеткил ханыышкыны-биле чугаалап турар.

А. ШААЛЫ.

Бистиң белээвис

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң тургустунганындан бээр 50 чыл юбилейин төлептиг уткуур дээш өөм ээзи Доржу Анчынович-биле бодувуста быжыглаан коданывыстың төрүүр 100 баш бүрүзүнден-не 90 хураганны алырын хүлээйген бис.

Ниитиниң шээр малынга таарымчалыг ажаалганы хандырын турган, кыштың болгаш частың берге байдалдарын шыдамыккай ажып эрттирген бис, Малдың бажын өстүрериге, ооң продуктулуун бедидеринге кол чүве хойнуң эдержилгезин база хураганнаашкынын чедишкиннинг чорудары болур. Мурнакчы дуржулганы ажыглаан, олче сагыш салыышкынны кошкатпайн турар бис. Бистиң эрткен каш чылдарда хураган камгалап алырынга бедик көргүзүглеривис малдың эдержилгезин шынарлыг болгаш организастыг чорутканывыстан, чаш малды доруктурун мандыдарынга карак кызыл ажылдаанывыстан болган.

Ол чедишкиниви быжыглавышаан, кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының бо чылгы Наадымына эки белекти бараалгаттывыс. 100 баш төрүүр хойга онаштыр 133 хураганны доруктурун мандыттывыс. Мал эки ажаалгалыг болурга ийистер база-ла арбын алдынар. Бо чылын ийис хураганнар биске арбын-на болду.

Ам хоювусту Мончүректиң серии, чүс одарларында семиртип тур бис. Мал чеми белеткээриге үүг-хуувусту киирер, 15 тоннадан эвээш эвес сигенни белеткээр дээш ажылдап турар бис.

О. ЛАМА-СҮРҮҢ.
Чоон-Хемчикте «Алдан-Маадыр» совхозтуң Шекпээрде хойжу бригадазының малчыны.

ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

АРАГАЛААШКЫНГА БОЛГАШ АЛКОГОЛИЗМГЕ УДУР ДЕМИСЕЛДИ КҮШТЕЛДИРЕР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ХЕМЧЕГЛЕР ДУГАЙЫНДА

РСФСР-ниң Министраер Чөвүлелиниң 1972 чылдың июнь -да «Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселди күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында» доклалын күүседири-биле Тыва АССР-ниң Министраер Чөвүлели арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселди күштелдиреринче угланган амчеглер дугайында доктаалы база хүлээн алган. Спирт ксуннарын хереглээриниң өцнелин эвээжедир сорулгаиле эзиртпес суксуннарга ниңуң хереглелин долузу-бирдыр хандырар төлөде, ындыг ксуннарны будуруп үлүдрин дыка калбартыр талаа-биле хемчеглерни боттанрын чорударын Тыва АССРниң Күрленанына, Аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелинге, республиканың хереглекчилер эвилелинге, Кызыл хоорккүүскомунга сүмелээн.

Райхоорккүүскомнар, Тыва АССР-ниң Садыг министерствозу, республиканың хереглекчилер эвилели, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчыннар хандырылгазының килдизи, «Красноярскэнерготудугнуң» ажылчыннар хандырылгазының килдизи эзиртир суксуннар садар магазиннериң саны кызырар талазында айтырыгны чугаалажып көөр болгаш оларны үүрмектеп садар садыг четкизинге, бүгү-ле столоваяларга болгаш буфеттерге, а ол ышкаш тускайжыткан аъш-чем магазиннеринге садарын хоруур ужурлуг (ногаа аймаа, балык болгаш консервалар-биле кады шампанскоени, виноград болгаш кат-чимис арагаларын база өске-даа 30 хуу чедир ажыг эзиртир суксуннарны садарын чоншээрзен туруп болур тускай магазиннерге ол хамаарышпас);

Үлетпүр бүдүрүлге - болгаш тудуг, өөредилге черлериниң, уруглар албан черлериниң, эмнелгелериниң, санаторийлериниң, автовокзалдарының, аэропорттарының, культура болгаш оюн коргузер черлериниң девискээрлериниң чоогунда садыг черлеринге, а ол ышкаш ажылчы чоннарның массалыг селгүүстээшкин болгаш дыштанылга черлеринге водканы болгаш 30 хуу база оон-даа кадыг өске-даа эзиртир суксуннарны садарын хоруур.

Водканы болгаш 30 хуу база оон-даа кадыг эзиртир суксуннарны суббота болгаш воскресенье хүннеринде садарын база вино-водка кылыгларын Садыг министерствозунуң, республиканың хереглекчилер эвилелиниң болгаш республиканың өске-даа садыг черлериниң автолавкаларын дамчыштыр садыглаарын республиканың Министрлер Чөвүлели хораан.

Тыва АССР-ниң Садыг министерствозу, республиканың хереглекчилер эвилели, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчыннар хандырылгазының килдизи, «Красноярскэнерготудугнуң» ажылчыннар хандырылгазының килдизи эзиртир суксуннарны садарының доктааткан корум-чурумун үрээн садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң ажылдакчыларына цыңгыы харыысалга онаар хүлээлгеліг;

садыгның болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң пивону, соктарны болгаш өске-даа эзиртпес суксуннарны кудуп садар бүдүрүлгелериниң четкилерин калбартыр хемчеглерни алыр;

кафелерге, закусочнаяларга, ресторанларга, столоваяларга болгаш ниитиниң чемненилгезиниң өске-даа бүдүрүлгелеринге ажылдың культуразын бедидер талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни боттандырып чорудар;

водканы база кадыы 30 хуу болгаш оон-даа артык өске-даа эзиртир суксуннарны тускайжыткан (водка) магазиннеринге садарынче чоокку ийи чылда шилчип кирер дугайында айтырыгны чугаалажып коор.

Тыва АССР-ниң Кадык камгалал министерствозунга, райхоорккүүскомнарга сүмелээни болза:

арага аарыындан хоочураан кижилерни илередир, учётка алыр болгаш эмнээр талазыбиле эргежок чугула хемчеглерни ажылдап кылыр болгаш боттандырып чорудар;

эмнелге черлеринге наркология салбырларының болгаш поликлиникаларга наркология кабинеттериниң четкилерин калбартыр, ол албан черлеринге алкоголизмни эмнээр болгаш ацаа удур ажылды экижидериниң чугулазынче кичээнгей салыр.

Ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң күүсекчи комитеттериниң хүлээлгези болза:

кудумчуларга болгаш хойниити черлеринге корум-чурумну үрээрлер-биле демиселди, эзирик чоруур кижилер, а ол ышкаш магазиннерге, столоваяларга, кудумчуга, скверлерге, парктарга, садтарга, чуртталга баңгыларының херимнериниң иштинге болгаш подъездилериниге спирт суксуннарны ижер кижилер-биле демиселди күштелдирер;

Самогон тип, хайындырар болгаш спирт суксуннарын хоойлу-дүрүм чок садыглаар кижилерни илередир болгаш оларга доктааткан корум-чурум ёзугаар харыысалга хүлээдир талазы-биле эң шиитпирлиг хемчеглерни алыр;

күрүне органнарының болгаш хой-ниити организацияларының арагалаашкынга удур демиселде угланган ажыл-чорудулгазын башкарар, а ол ышкаш арагалаашкынны болдурбас болгаш ону узуткаарының талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылыр база боттандырып чорудар комиссияларны тургузар.

Күрүне органнарының болгаш хой-ниити организацияларының арагалаашкынга удур демиселче угланган ажыл-чорудулгазын башкарары-биле Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чаңында тускай комиссияны база тургускан.

ЭҢ УЛУГ ТУДУГЛААРДА

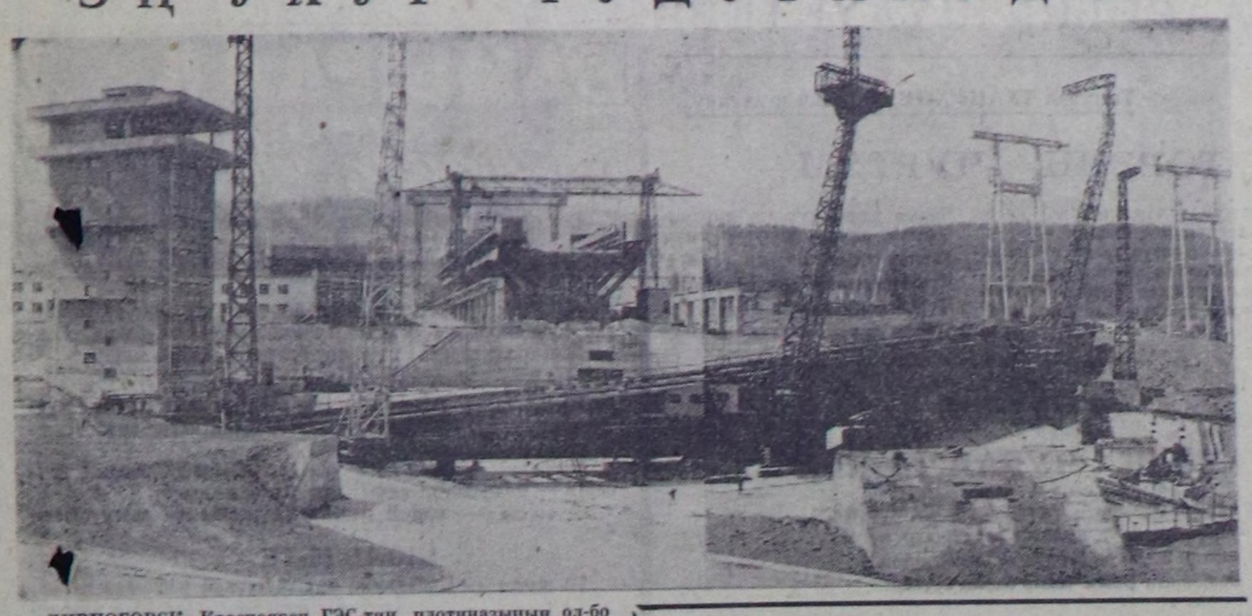

ДИВНОГОРСК. Красноярск ГЭС-тиң плотиназының ол-бо талаларынче судноларны эрттирер тускай күчүлүг көдүрүкчүнү кылып турар. Оолан Енисей хемниң пароход ажылагыйының суднолары эртер ужурлуг.

Ону ажыглалга киирерге Енисейниң бүгү унунга судно база каналы хостуу-биле чоруур.

Ол тудугну шлюз-хаалганың орнуңга кылып турар. 2000 тонна чедир аар чүктүг суднолар болгаш баржаларны суг долдуруп каан дендин улуг коошпа чүе метр бедикче чоорту көдүрүп үндүрер азы чавызадып бадырар аргалыг. Ол улуг коошпага суг долдуруп каарга ынаар суднолар эжиндирип кире бээр болгаш ону чоорту бедээн рельс — демир орук-биле үжен каът бажың ышкаш бедикче көдүрүп үндүре бээр. Судно оон эштип чоруй барган соонда, ол демгиле ораа-биле дедир чавызан бадып кээр.

Плотинаның адаандан Красноярск далайның деңнелинге чедир орукту судно чүгле 50 минута иштинде эртер.

Бо беш чылда ону ажыглалга киирер.

ЧУРУКТА: Красноярск ГЭС. Адакы талазындан тырттырган. Судно көдүрүкчүзүнүң кирер каналын кылып турары.

Ю. БАРМИННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

150 миллион тонна нефть

ТЮМЕНЬ. (СЭТА-ның корр.). Барыын Сибирьниң нефтилиг баштайгы черлерин ажыглап эгелээннден бээр июль 12-де 150 миллионгу тонна нефтини алган. Чүгле сес чыл мурнунда Тюмень областың нефтилиг черлериндеи үлетпүр нефтизин ап эгелээн. 1964 чылда 200 муң тонна нефтини алган. А ам ол хире кывар чүүлдү хонуктан биче-ле ажыг үеде хереглекчилерге чорудуп турар.

ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга алдар кылдыр, беш чылдың даалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш нефтичилерниң чарыжы чедиишкинге дузалап турар. Бүгү будүрүлгелер хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турар. Ленин аттыг «Нижневартовснефть» эргелелиниң коллективи чарышты баштаан. Коллектив ам безин даалгага немей 400 муң тонна нефтини хереглекчилерге берген. А бо чылын Барыын Сибирьниң нефтичилери пландан ажыр бүдүн чартык миллион тонна ажыг кывар чүүлдү Төрээн чуртка бээр.

Дээди школа

Бо чылын дээди өөредилге черлерин доозуп турар 675 муң ажыг аныяк специалистер улус ажыл-агыйының мергежилдиг кадрларынга немежи бээрлер.

ССРЭ-ниң дээди болгаш тускай ортумак өөредилге министрениң бирги оралакчызы Н. Ф. КРАСНОВ СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга мынча деп чугаалаан:

— Эртем-техниктиг дешилге, улустуң культуразының өзүлдези өөренген чилерниң билииниң шынарын дыка бедидерин, ниитилелге ажыктыг ажыл-ишке оларны эки белеткээрин, аныяктарны эки аажы-чаңга, социалистиг ниити чурттаганың принциптерин ханы хүндүлеп көөрүнге кижизидериниң деңнелин көдүрерин чүткүлдүг негеп турар. «Аныяктарны бүгү-ниити ортумак өөредилгеже шилчидерин доозар болгаш ниити эртем школазын улам ыцай хөгжүдер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрдер Чөвүлелиниң докааалы бо талазы-биле улуг ужур-дузалыг. Бистиң чуртувуска улус өөредилгезин хөй-хөй чылдарда хөгжүдериниң аргаларын ол доктаалда айыткан.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын күүседиринге дээди школа чугула рольдуг болур. Эргежок чугула башкы кадрларны ол белеткээр хүлээлгелиг. Бо чылын башкы институттарын болгаш университеттер дооскан 150 муң ажыг специалистер сентябрь 1-деп эгелээн ортумак школаларга кичээлдер эрттирип кириптер. Беш чылдың төнчүзүнге чедир дээди өөредилге черлерин доозуп үнер башкыларның саны дыка немей өзер.

Университеттерге башкылар белеткээрин экижидер талазы-биле хемчеглер чаа доктаалда айыттынган. Теоретиктиг ханы билиглер-биле чергелештир университеттериниң студентилери школачыларны өөредириниң болгаш кижизидериниң методиказын ханы шиңгээдип алырлар. Университеттерге башкылар белеткээрин амгы үениң ниити эртем школазының практиказы болгаш негелделери-биле холбаштырар.

Бистиң университеттеривис ханы билиглиг эртем-педагогика кадрлардыг, эргежок чугула эртем баазалыг. Ол чорук школалар башкыларының билиин бедидеринге эки байдалдарны тургузуп, эртемниң эң чаа чедиишкиннери-биле таныжып алыр арганы оларга берип турар. Чүгле сөөлгү чылдарда бешин университеттер чанында билиг-мергежил бедидериниң курстарынга ортумак школаларның он-он муң педагогиктери чораан. Ол сан харын улам өзер апаар.

Бо өөредилге чылы дээди школаның амыдыралынга дыка хөй улуг болуушкуннарлыг болган деп, Н. Ф. Краснов демдеглээн. Партияның XXIV съездизиниң шиитпирлериндe салдынган сорулгаларны, студентилериниң Бүгү-эвилел слёдунга СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган үүлдерни боттандырарынга чугула базымнар кылдынган.

Ам өөредилге чылының түңнелдерин үндүрбүшаан, дээди өөредилге черлериниң башкылары, бүгү ажылдакчылары эки ажылдаанын сеткил хапыышкын-биле демдеглеп турар бис. Олар студентилерни билиглер-биле чепсегленп, бүгү талазы-биле сайзыраңгай специалистерни, - будүрүлгениң, бистиң үениң негелделеринге таарышкан, политика талазы-биле бышкан билиглиг организакчыларын белеткээн.

Эртем-техниктиг революция дээди школаның хөгжүлдезинге база аажок улуг салдарын чедирген. Башкарылганың автоматчыттынган системаларының, прикладтыг математиканың болгаш экономиктиг кибернетиканың, экономиканың болгаш амыдырал хандырылгазын организастаарының талазы-биле специалистерни белеткээри техниктиг чепсектериниң төлевилелдериндеи болгаш математиктиг хандырылганы ажылдан кылырындан башкарыышкынының ямзы-бүрү системаларын ажыглаарынга болгаш сайзыраңгайжыдарынга чедир айтырыгларны хаара тудуп турар.

Чурттуң улус ажыл-агыйы эки кадрларны ап турар. Доозукчуларның хөй нуруузу лабораторияларга, студентилериниң конструктор бюроларынга болгаш бөлгүмнеринге эртем-шинчилел чогаадылгазының школазын эрткен. Дыка хөй дээди өөредилге черлеринде студентилериниң ол эртем ниитиледери улуг организациялар болуп турары билдингир болгай. Чижээлээргe, Москваның Бауман аттыг техниктиг дээди училищезинде 2500 студентилерни болгаш Воронеж университединде — 2100 кижини. ындыг бөлүмнер каттыштырып турар. Дуржулгалыг башкыларның удуртулгазы-биле студентилер аңаа чогаадыкчы арга-мергежилин сайырадып, практиктиг ажыл-чорудулгага белеткенин алыр. Дээди школаның доозукчуларын чедип алган билиглерин болгаш чаңчылдарын практикага ажыглап шыдаарлар дээрзинге бүүрээр апаар.

Дээди школа соксаал чок сайзырап болгаш хөгжүп турар. 1972 чылда дээди өөредилге черлериниң өг-бүлезинге 12 чаа дээди өөредилге черлери немежир. Ол дээрге Симферопольдуң, Чечен-Ингушетияның, Марийниң, Удмуртияның Сыктывкарының, болгаш Караганданың университеттери-дир. Оон ыцай дыка хөй хоорайларга ямзы-бүрү адырларның тускай эртемниглерин белеткээр институттар ажыттынар.

Школа доосканының соонда улус ажыл-агыйының ямзы-бүрү адырларынга ажылдап турган, профессионал чаңчылдарны чедип ап, кандыг мергежилге хандыкшылдының, салымының биле берген аныяктар база онгу классчыларбиле кады дээди өөредилге черлеринге кирери өөрүнчүгүр.

Чон, партия, чазак студентилер дээш алызындан ада сагыш-салыышкының илергейлеп турар. «Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлериниң студентилериниң материалдыг база чурттаганамыдырал байдалдарын улам ыцай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы оон тодаргай херечизи болур.

Дээди школаның ажылдакчы бүрүзү, өөредилгениң коллективи бүрүзү ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылын коммунизмниң төлептиг аныяк тургузукчуларын өөредиринге болгаш кижизидериге чаа-чаа чедиишкиннерлиг уткуурунга белеткенин турар деп, Н. Ф. Краснов түңнелинде чугаалаан.

Кадрлар өөредилгези

КАЛБАК НЕПТЕРЕДИР

Бистиң республиканың черчер Советтери кадрлар өөредилгезиниң ямзы-бүрү аргахевирлерин ажыглап келген. Өөредилге системазында совет ажылдакчыларның ийи чыл хуусаалыг школалары калбаа-биле нептерээн, боттарыңың эки талаларын көргүскен.

Бо школалар районнар санында бар. Оларның өөредилге программазын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бадылаанын өзугаар район, хоорай Советтериниң күүскомнары боттарының байдалынга таарыштыр эде көргеп. Школаларның удуртукчуларынга, пропагандистеринге шыырак билиглиг эштерни шилип алган. Олар дээрге партия, совет, суд, прокуратура ажылдакчылары болгаш өске-даа харысалгалыг эштер. Ажыл-агый болгаш социал-культура сорулгаларын шиитпирлээринге амгы үеде Советтериң ролю өзүп турар болгай. Ынчангаш ол улуг сорулгалар күрүне база совет тургузугнуң айтырыгларын доктаамал болгаш ханызы-биле өөреврин, боттарының идей-теоретиктиг деңнелин бедидерин, хоойлу-дүрүм билиглерин шиңгээдип алырын совет ажылдакчылардан негеп турар. Ону боттандырарынга үстүнде адаанывыс школалар кол черин эөлеп турары билдингир.

Райкүүскомнар чанында тургустунган школалар өөредилгени эткен чылдың октябрьда эгелээн. Бо чылдың май, июнь айларда түңнел кичээлдерни эрттиргилээн. Каа-Хем, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарда, Кызыл хоорайда совет ажылдакчылар школаларында кичээлдерни программа ёзугаар организастыг чоруткан.

Чижээ, Каа-Хем райкүүскомунуң чанында школаның дыңнакчылары — көдээ Советтериниң күүскомнарының даргалары, секретарьлары, райкүүскомнуң килдистер эргелекчилери, Советтиң доктаамал комиссияларының даргалары. Кичээлдер айыткан шактарында, программа ёзугаар, үзүктелиишкин чокка эрткилээн. Дыңнакчылар чоруур билигни шиңгээдип алган. Школаға шупту 35 кижи өөренген. Чөөн-Хемчик райкүүскомунуң чанында школаның ажылы база эки талазын көргүскен. Ооң дыңнакчылары суббота күннеринде кичээлдерге чыглып, билиглерни кызымаккайы-биле шиңгээткен. Семинар кичээлдер 2 удаа эрткен. Аңаа иletкел кылыр дыңнакчыларның канчаар белеткеңгенин шыңгыы хынап, теоретиктиг билиин практиктиг ажыл-херек-биле холбаштырганы солун. Ында шупту 34 кижи бо өөредилге чылында 6 катап кичээлдээн. Советтериниң организас-массалыг ажылы болгаш өске-даа темаларга эрттирген семинар кичээлдер дыңнакчыларның ханы билиглиин көргүскен.

Кызыл хооркүүскомунуң чанында совет ажылдакчыларының школаында 58 кижи бо өөредилге чылында программа ёзугаар 11 удаа кичээлдээн. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң материалдарын, совет күрүне аппаратының ажылының стилин, сессияны эрттиреринің талазы-биле айтырыгларны, социалистиг хоойлу-дүрүмнү Советтериң күүседип турарының, Советтиң акша-хөреңги чарыгдалының дугайында болгаш өске-даа темаларны өөренген.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели совет органнарының ортаакы болгаш кудуку звеноларының ажылдакчыларын курстарга белеткээрин организастаан. Чижээ, сөөлгү ийи чыл дургузунда партияның Иркутск обкомунуң, Красноярск крайкомунуң чанында партия, совет ажылдакчыларының билиин бедидер курсту бистиң республикадан 100 ажыг кижи өөренип доосканы. Район Советтериниң күүскомнарының даргалары, оларның оралакчылары, секретарьлары, хоорай, көдээ болгаш суур Советтериниң күүскомнарының даргалары, секретарьлары ол курстарга баргаш эргежок чугула билиглиг шиңгээдип алган.

Куйбышевтиң юридиктиг институдунуң совет тургузуг факультетинге эткен чылын бистиң республиканың район, хоорай, көдээ болгаш суур Советтериниң даргаларындан, секретарьларындан, райкүүскомнарның килдистер эргелекчилериндеи шупту 11 кижи бот-өөредилге-биле өөренген. Олар экзаменнерни чедиишкинниг дужааган. Амгы үеде-даа өөредилгезин кызымаккайы-биле үргүлчүлевишааннар.

Советтериниң мурнунда тургустунган улуг сорулгалар кадрлар өөредилгезин СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлериндe айыткан негелделериниң деңнелинге дүүштүр сайзыраңгайжыдарын, ооң чаа арга-хевирлерин дилээрин, нептередирин хүлээндирип турар. Ынчангаш ажылдың дуржулгазын солчур талазы-биле семинарларны, чөвүлел хуралдарны, депутаттар хүнүн, мурнакчы Советтерге барын практикалаар ажылдарны болгаш өөредилгениң өске-даа арга-хевирлерин калбаа-биле нептеретсе чогуур.

Р. ДОЛЗАТМАА,
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кадрлар талазы-биле инспектору.

УЛАМ ЭКИЖИДЕР БИС

Совет ажылдакчыларының, депутаттарының, активтиң өөредилгезин организастаар, оларның мергежилин, политиктиг болгаш ниити билиин бедидер дээш Тожуңуң райкүүскому партия организациялары-биле кады элээн ажылды кылган.

Бисте кадрлар өөредилгезиниң кол звенозу — совет ажылдакчыларының чыл хуусаалыг школазы. Ооң өөредилге программазын партия райкому-биле дугурушкаш, күүскомга бадылаан. Школаның кичээлдерин айда бир удаа эрттирип турган. Райкүүскомнуң ажылдакчылары, килдистер эргелекчилери, район Советтериниң доктаамал комиссияларының даргалары — шупту 35 кижи ында хаара-туттунган. СЭКП райкомунуң секретарьлары, райкүүскомнуң даргазы, ооң оралакчызы, секретары, килдистер эргелекчилери дыңнакчыларга лекцияларны номчуп берип, практика-биле ону холбап турган.

1970—1971 өөредилге чылында совет активтиң школазы программазын бүрүн доосканы. Дыңнакчылар совет тургузуг болгаш эрге-хоойлу айтырыгларын, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң материалдарын өөренген.

1971—1972 өөредилге чылында сентябрь айдан эгелеп шупту 8 удаа кичээлдээн. Аңаа өөренген темалар: СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле чер-чер Советтериниң сорулгаларывың дугайы, чер-чер Советтериниң ажылын экижидер хемчеглер дугайында СЭКП ТК-ның доктаалдары, район болгаш көдээ Советтериниң ажыл-чорудулгазының кол принциптери, ажылчы чоннар депутаттарының район Советиниң кол эргелериниң болгаш хүлээлгелериниң талазы-биле РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Хоойлуларының тус-тус кезектери.

Ооң аңгыда, Советтериниң организакчы ажылының талазы-биле чазактың чугула доктаалдарын кичээлдерге танышкылаан.

Районнуң совет активи өөредилгениң өске-даа хевирлеринде хаара туттунган. Чурттуң ортумак болгаш дээди өөредилге черлеринде бот-өөредилгелиглер, партияның болгаш комсомолдуң политчырыдыышкын четкилериниң, районнуң экономиктиг семинарының дыңнакчылары хөй. Политчырыдыышкын четкилерге үжен ажыг кижи, районнуң экономиктиг семинарынга он үш удуртукчу ажылдакчы билиин бедиткен. Көдээ Советтер даргаларындан 2 кижи бо чылын Кызылга совет ажылдакчыларының семинарынга киришкен, 3 кижи Красноярскиге ай хуусаалыг курстарга өөренген.

Кадрлар өөредилгезиниң талазы-биле өске-даа ажылдарны чорутканы районнуң чер-чер Советтериниң организас-массалыг ажылын экижидеринге улуг идегээ берип турар. Эрткен чылын болгаш бо чылдың бирги чартында районнуң хөй-хөй будүрүлгелери, ажыл-агыйлары планныг онаалгаларын чедиишкинниг күүсеткен.

Совет ажылдакчыларының өөредилгезин организастаанында четпестерниң барын чугаалаза чогуур. Депутаттар-биле ажыл чогуур деңнелге четпес. Депутаттың хүнүн бедик деңнелге эрттиреринде үе негеп турар. Совет ажылдакчыларының школазының кичээлдеринге көдээ Советтер даргаларының, секретарьларының дуржулга солчуушкунун эвээш практикалаан. Бо болгаш өске-даа четпестерни чайладырынче күжеиишкинни мооңнеп турар бис.

А. КОЛЕВ,
Тожу райкүүскомунуң даргазы.

ДЕЛЕГЕЙ бо хүннерде

Социализм чурттарында

ССРЭ-НИҢ 50 ЧЫЛЫНГА УТКУШТУР

ВАРШАВА. Бо чылдың декабрьда Польшаның Эртемнер академиязы эртем сессиязы-биле ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл өөн демдеглээр. Польшаның Эртемнер академиязының президиумунуң болгаш ПКАП ТК-ның чанында ниитилел эртемнериниң дээди школазының белеткеп турар сессиязына польша болгаш совет төөгүүчүлер киржир. Ийи пленарлыг хуралды, а ол ышкаш секциялардың ажылын ССРЭ-ниң тургустунганының болгаш хөгжүлдезиниң төөгүзүнге, польша-совет харылзааларының төөгүзүнге, а ол ышкаш Европага тайбың, чепсегленишкинни дужүрер болгаш айыыл чок чорук дээш демиселге Совет Эвилелиниң төөгүлүг ролюнга тураскаадыр.

Совет Эвилелинден эштерибиле кады ам польша эртемденнер 1939—1943 чылдарда үени хаара тутган «Польша-совет харылзааларының төөгүзүнүң талазы-биле документилер болгаш материалдар» деп үндүрүлгениң VII томун белеткээр ажылды кылып турар.

Төөгүүчүлериниң польша-совет чуртунуң кайгамчыктыг юбилейинге идепкейдиг белеткенин турар. Комитеттиң хөй чылдарда чорудуп келген ажыл-чорудулгазының түңнели 1917—1954 чылдарда польша-совет харылзааларының дугайында ажыл болган турар.

ЭЛЕКТРОЭНЕРГИЯНЫ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙНЫҢ ХЕРЕГЛЕЛДЕРИНГЕ

БУДАПЕШТ. Бо он чылда Венгрияның көдээ ажыл-агыйынга электроэнергияны ажыглаары ийи катап ажыг өзер. Техниктиг хөгжүлдениң күрүне комитеди чуртка көдээ ажыл-агый будүрүлгезин улам ыцай электрижидериниң планын ажылдап кылган. Ылаңгыя мал ажылынга болгаш суттарылгага электри машиналарын болгаш деригни калбаа-биле ажыглаар.

Техниктиг хөгжүлде комитениң шиитпирин ёзугаар чуртка үлегер-көргүзүүлүг ажыл-агыйларны тургузар. Оларның кол будүрүлге чорудулгаларын бүрүн механизастаар болгаш автоматчыдар.

АРГА-ЫЯШТЫҢ ЭЭЛЕРИ

ГАВАНА. Кубаның Пинар-дель-Рио можузунда тудуун дүргедеткен темпилер-биле чорудуп турар ыяш ажылагый техникуму бо чаа өөредилге чылында баштайгы 600 студентини хүлээп алыр. Дериишкиннериниң комплексизинде амгы үениң өөредилге болгаш чурттага корпустары, 450 олуттуг улуг зал, дедиг библиотека болгаш номчулга залдары, поликлиника, спорт шөлчүгештери болгаш хөй санныг амыдырал хандырылга черлери бар. Студентилериниң эргезинге амгы дуржулга станциязы болгаш механиктиг мастерскаялар турар. Келир үениң арга-ыяш ажылдакчыларына кайгамчык чайгаар бүткен лаборатория техникумну долгандыр чаптылган делгем арга-ыяш зонаазы болган турар.

(СЭТА).

Найырал тудуунга чораан

БЕРЛИН. (СЭТА). ГСЧП ТК-ның Бирги секретары Э. Хонеккер баштадыр ГДР-ниң партия удуртукчулары Грейфсвальдтың чоогунда (Росток округ) «Норд» дээр атомнуг электростанцияның тудуунга чораан. Ол болза республикада эң улуг электростанция. ГДР-де бо станцияны «герман-совет найыралдың тудуу» дээр. Ооң тудуунга немец инженерлер болгаш ажылчыннар-биле кады Совет Эвилелиниң специалистери киржип турар. Электростанцияның кол дериин Ленинград болгаш Харьков будүрүлгелери берип турар. Келир үеде станцияга ажылдаар ажылдакчыларның хөй кезии ам Нововоронежтиң атомнуг электростанциязында мергежилди чедип ап турар.

ШИНЧИЛЕЛ СУДНОЗУ

ЛИМА. (СЭТА). «Профессор Месяцев» дээр совет эртем-шинчилел суднозу Перунуң эриктериниң чоогунга океанографтыг шинчилелдерни кылыры-биле Перунуң Кальяо порт-тунда чеде берген. Перунуң далай институдунуң тускай эртемниглери совет эртемденнер-биле кады шинчилел ажылдарынга киржир дээн.

ПРЕЗИДЕНТИГЕ КАНДИДАТ

МАЙАМИ-БИЧ. Флорида (СЭТА). Мурнуу Дакотадан сенатор Джордж Макговерн ноябрь айда президент соңгулдазынга Демократтыг партияның мурнундан АКШ-тың президентизи албан-хүлээлгеге кандидат кылдыр июль 13-те соңгудуп дештиттирген. Ол партияның ында эртип турар съездизиниң 1.865 делегаттары Макговерниң кандидатуразы дээш бадылааннар. Ынчаарга президентиниң албан-хүлээлгезинге кандидат кылдыр дештиттирериге 1.509-тан эвээш эвес бадылаашкыннар негеттинер.

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның Даштыкы херектер министерствозу медеглелди кылып, Каттышкан Штаттарның чорудуп турар дерзин политиказын шиитпирлиг буруу шапкан.

Июнь 28-тен эгелээш АКШ болгаш ооң чалчалары боттарының туруштарын камгалап алыр дээр кордал-биле «В-52» деп бомбалакчы самолёттарны болгаш өске-даа самолёттарны, он-он шериг судноларын Куангчи, Тхыатхиен можуларның хосталган районнарына мөңгеттинген согуттарны таварыштырарынга ажыглаан деп, медеглелде чугаалаан.

Америк самолёттар хоорай кварталдарынче болгаш көдээ суурларже чүс-чүс муң тонна бомбаларны октаан, а артиллерия чүс-чүс муң снарядтарны салып үндүрген. Кижи талазы-биле когарал хөй, шөлдерни хоозураткан, хөй санныг чурттага бажыңнарын үрегдээн.

Чүгле Битыла көдээ суурже (Чиеуфонг уезд) «В-52» бомбалакчы самолёттарның халдаашкынының үезинде чүс-чүс кижилер өлүткен болгаш балыглаткан, чүс хире чурттага бажыңнарын узуткаан.

Америк ужар чүүл химиктиг чепсекти, фосфорзуг болгаш өрттейдирер бомбаларны ажыглап турарын медеглелде демдеглээн. Июль 8—9 болгаш 10-да Куангчи хоорайже, Донгх хоорайның чоогунче, Камло, Золинь, Хайланг уезделериниң хөй-хөй көдээ суурларынче халдаашкын үезинде ол бүгүнү ажыглаан. Химиктиг чепсекти ажыглаанының түңнелинде муң-муң кижилер хораннанган болгаш хөй кезии өлген.

Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазаа АКШ-тың бо үүлгедиишкиннерин шиитпирлиг буруу шапкан, Мурнуу Вьетнамда агрессиязын доп-дораан соксадырын, «дайынны вьетнамчыдар» политиказындан ойтаазарын Каттышкан Штаттардан негээн. АКШ Вьетнам Демократтыг Республикага удур бүгү дайын чорудулгаларын соксадыр болгаш Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның 7 үүлден тургустунган савалынга боттуг харыыны бээр ужурлуг.

ХАНОЙ. (СЭТА). ВДР-ниң агаарынче шургуп кирген америк самолёттар Вьетнам улус армиязының агаардан халдаашкынга удур камгалалдың өт точказын тургускан. Артиллеристер болгаш удусчу ополченнер агаарның америк дайзыннарынга удур демисежириниң дуржулгазын солчуп турлар.

ВИА — СЭТА-ның фотозу.

Парлалга конференциязы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Садыг айтырыгларының талазы-биле совет-америк комиссиясының баштайгы хуралының Москвага июль 20-де ажыттынарынга холбаштыр АКШ-тың садыг министри П. Питерсон Ак бажыңга парлалга конференциязын организастаан.

ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында садыг талазы-биле кайызынга-даа ажыктыг харылзааларны хөгжүдеринге дузалаар сорулганы барымдаалааш, садыг айтырыгларының талазы-биле совет-америк комиссияны бо чылдың майда Москвага дээди деңнелге ужуражыышкын үезинде тургускан дээрзин Питерсон сагындырган. Москвага СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев болгаш АКШ-тың президентизи Р. Никсон «ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында харылзааларның үндезиннери» деп документиге ат салганын ол демдеглээн. Ол документиде «ылаңгыя айытканы болза, - талалар «садыг-экономиктиг харылзааларны ийи талдыг харылзааларны быжыглаарының чугула әргежок үүлү кылдыр көрүп, ындыг харылзааларны калбартырынга идепкейлиг дужалаар».

Министриң сөстери-биле алырга, комиссияның Москвага болгаш Вашингтовга үеүеде чыылдыр ам болур хуралы «бистиң чазактарывыс чамдык адырлар талазы-биле дутуржулганы ону шуут дамчыштыр чедип алырынга идегээр чорудулганы» эгелээр.

Садыг айтырыгларының талазы-биле совет-америк комиссия эң таарымчалыг чорук-тун чурумун кайызынга-даа тыпсырын кириштирбишаан, шиитп садыг дугуржулгазының, күрүне чөлилерин боттарынга тыпсыр, садыгны хөгжүдеринге дузалаар сорулга-биле садыг ажыл-чорудулгазын чорударынга аргаларны бот-боттарынга тыпсыр дугуржулгаларының, арбитражка садыг маргылдаларын шиитпирлээринің механизминиң дугайында дугуржулганың айтырыгларының талазы-биле чугаалажыышкынларны чорудар деп, Питерсон медеглээн. Комиссия ооң ангыы совет-америк садыг харылзаларының бүгү комплексизин көрүп, ынчангаш ийи талаг сонуургалдыг болган турум болур айтырыгларны шиитпирлээр аргаларын илередиг дээрзин министр база демдеглээн.

Комиссияның ажылынга киржир америк делегациязының составын парлалга конференциязынга чарлаан.

НААДЫМ

Сөзү Л. ЧАДАМБАНЫЫ.

Аялгазы А. ЧЫРГАЛ-ООЛДУУ.

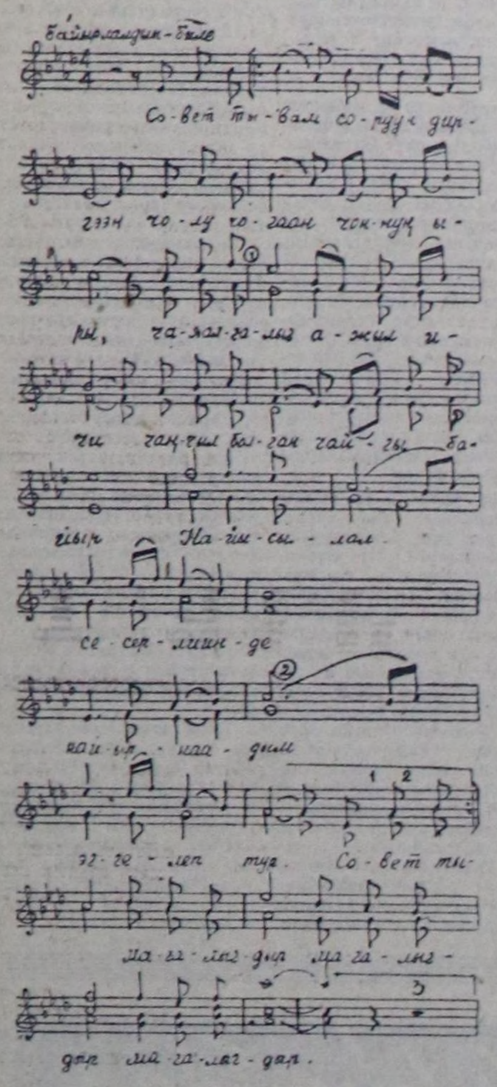

Совет Тывам воруун диргээн
Чолу чогаан чоннуң ыры,
Чаяалгалыг ажыл-ишчи
Чаңчыл болган чайгы
байыр—
Найысылал сесерлиинде
Найыр-наадым эгелеп тур.

Совет Тывам чедишкинин
Чоргаарланып делгем алгаан.
Чогаадыкчы ажыл-ишчи
Шолбаннары чыылган байыр—
Найысылал сесерлиинде
Найыр-наадым чалай берди.

Хөгжүм, ыры чаңгыланган,
Хөөмей, сыгыт сырыпналган,
Хөгжүлдени делгеп, шиннээн
Хөглүг, чаагай чайгы
байыр—
Найысылал сесерлиинде
Найыр-наадым хайым туру.

Арзылаң, пачын могелери
Атчыр-датчыр тутчуп турар,
Адыш-чарыш, аттар салган
Ажыл-ишчи чайгы байыр—
Найысылал сесерлиинде
Найыр-наадым магалыг-дыр!

АКЫ-ДУҢМА ЧОГААЛЧЫЛАРНЫҢ ШҮЛҮКТЕРИ

Гамзат ЦАДАСА, авар шүлүкчү

ОКТЯБРЬ

Эртен, кежээ мөчүүр тыгааш,
Эрткен оруум сактырымга
Элек эргин төрүттүнүп,
Эки хүннер көрбээн-дир мен.

Октябрьның мурнунда мээң
Огулуг-ла билирим чүл?
Чаш назым өөде көрбээн,
Чаштыг караам чырык
тыппаан.
Октябрь сээн кыпсып каанын
Оран шыпкан чырынын
көрбейн,
Элек эргин хөөрже кирген
Эптеримге хомудаар мен.

Темурза ТХАЦУХОВ, агазин шүлүкчү.

ТӨРЭЭН ЧУРТУМ

Делегейде чүрээм-биле
Деннепки дег байлак чок-тур.
Алдын, мөңгүн ыида сукпаан,
Аптараалаан эртине чок.
Чүгле чаңгыс Төрээн чуртум
Чүрээм долдур шыгжап чор
мен.
Чазыг ужун чүү-даа дижик:
Чаңгыс дамды, ходугур дыт.
Төккен тараа, борбак ужум—
Чүрээмден мен ышкынзымза,
Чүрек боду соккайн баар деп,
Төрээн чуртум билип ап көр.

Хаким ГИЛЯЖЕВ, башкир шүлүкчү.

ОН СЕС ЫШКАШ

Халдып эрткен узун оруум сагындырып,
Хамык өөрүм бажың көгерген деп,
«Ынчалза-даа харың ам-даа он сес ышкаш.
Ындыг аа — деп менден бо-ла айтыра бээр.

Ийе, он сес... Ынчаардагы дайын хады
Арты, мурнун көрдүмейн шурап-куштаар
Лекымнаар ат боор, чап-чаа чечектелген
Идер-чалыы үем таварты халдып эрткен...

Халап дайын шөлдеринге кагбайн чораан
Каптагайга ынакшылым бар-даа чорза,
Аңаа чедир кандыг-даа кыс ошкап көрбээн
Аныяк оол төрээн черим ошкап чордум.

От-сигешни хоме чагган дамды саны
Караам чажы, төккен ханым харын ол-дур.
Ынакшылдың оду ам-даа менде хевээр,
Ынчангаштың харым он сес кижи-дир мен!

Кайсын КУЛИЕВ, балкар шүлүкчү.

АЖЫК ЧУГААЛАЖЫГ

Акшый бербээн — дөртен харга четпезе-даа,
Өөрүмден улуг кылдыр көстүр-дүр мен:
Аныяк шаам ок-боолуг халдын турган,
Оранчокта Крым чедир баазып эрткен;

Кадыг-дошкун үе кээрге, чалыы назын
Өскелериң оргазынга чаштып чорбаан...
Өжээтенге төрээн черин чагыртпас дээш,
Каткан хлеб чип, айлар эрттир чурттап келген.

— Сенден хөйү чурттааннардан кырган-дыр сен,
Сенден дээре өскеннер боор, шүлүкчү — дээр.
Олар мен дег берге көрбээн, демнеешпээн,
Оларны мен кежиктиглер дивес-даа мен.

Орузуидан С. СҮРҮҢ-ООЛ очулдурган.

Тыва композиторларның аалчылары

РСФСР-ниң Композиторлар эвилелиниң баштаар черинден бөлүк композиторлар Кызылда келген. Оларның составында РСФСР-ниң Композиторлар эвилелиниң баштаар черинин секретарьлары А. А. Николаев, Р. С. Леденев, РСФСР-ниң Композиторлар эвилелиниң баштаар черинин ревизия комиссиязының даргазынын оралакчызы Л. Н. Израильевич олар кирип турар.

Композиторлар Тыванын профессионал болгаш бот-тывынгыр композиторларынын музыка чогаалы-биле таныжар. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Телевидение болгаш радио дамчыдылга комитединге Тыванын профессионал болгаш чамдык бот-тывынгыр композиторлары-биле аалчыларнын ужуражылгазы болган.

Тыва АССР-ниң культура министри эш М. С. Хомушку Тыванын культура амыдыралында улуг чаартылгаларнын дугайын ужуражылгага чугаалаан.

ССРЭ-НИҢ УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙЫНЫҢ ЧЕДИИШКИННЕРИНИҢ ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ

ТРАКТОР «ЭМЧИЗИ»

Тракторларның техниктиг байдалын хынаар чаа тускай херекселди «Урожай-1» деп адаан. Ол механиктиг «эмчи» бичии-ле үе дургузунда (бүдүн-чартык шактан ашпас) машинаның бүгү-ле кол-кол кезектериниң үрелген черлерин чазыг чокка тывар аргалыг.

Бүгү аппаратура хааржакта эптеттинген болгаш ооң кырында башкарылга тудалары болгаш кнопкалары, лампочкалар, электроннуг херел трубказы бар. Тракторнуң иштики «органнарынга» оларның бирээзин улаштары билек-ле «дыңнаалап, шинчип» эгелээр. Хемчээшкиннин түңнелдерин он орайныг санаалга херекселинче дамчыдыптар болгаш ону сапап, тодарадырыга дыка таарымчалыг кылын каан. Ооң-биле кады шинчилээшкиннин чамдык түңнелдери электроннуг херекселдиң экранынга база көстүп көөр. Ол херекселдиң составында кирип турар парын саналга машинаны шын түңнелди кылыр.

«Урожай-1» деп херексел-биле МТЗ-50, МТЗ-50С, Т-40, Т-34, Т-38 болгаш ДТ-75 дээн ышкаш эң шептеречей тракторларнын үрелген черлерин шинчин тывары дыка таарымчалыг. Ол херексел-ди (ону ССРЭ-ниң УАЧД-зинден көрүп болур) ажыглаары база бодүүн, чаңгыс-ла кижи башкарар.

БАЛЫК ТЫВАР «ХАРААЛ»

Балык тудар траулер-судно океанга дыка хөй-хонук эжиндирип келирге-даа, ооң четкизинге балык туттунмас, куруг болгулаар. Бөлүк-бөлүк хөй балык мырыңай чоок-кавыда-даа болаа четкиге кирбес болган... Мындыг таварылгада балыкчылар олчалыг болаун дээш оларга чогум канчаар дузалап болурул?

Калининградта балык ажылагыйынын тускай дуржулга-конструктор бюрозу ындыг ажылды күүседир «хараалды» чогаадып кылган. Ол четкини ырактан-на балыктыг талаже башкарар болгаш четкиниң шимчээшкинин хары угда хынаар шынарлыг. «Хараал» гидролокация-дамчыдылганың дузазы-биле судноонуң кырынче медээни чорудар. Ооң-биле кады четкиге балыктың кайы хире кирип турарын, чүү хире болурун база хайгаараар. Четки хайгааараарындан аңгыда ол судноонуң өске-даа ажылдарын, эң ылаңгыя суттуң терец-сыгын тодарадып берип чоруур.

Ол кандыг-даа ажылды күүседип турар үеде судноонуң радио херекселдеринде болгаш балык дилеп тывар приборларга шаптык кылбас.

Ол тускай херекселди четкиниң суг иштинге чоруур кезектеринде эптеп каан болур. ССРЭ-ниң УАЧД-зинде делгеп көргүскен ол херексел кайда хөй балык чоруурун тыпкай, дамчыдып баар аргалыг.

«КУРГАГ КОВУКТЕН» КЫЛГАН МАГАЗИН

Львов черинин Пустомытов районунда Конопница дээр суур бар. Чоокта чаа ооң чурттакчылары чап-чаа туткан, делгем-чырык магазинниг болганнар. Ол болза чиик деңзилиг түүлдерден болгаш материаллардан тудуп турган. Ол магазинниг болганнар бөлүк-бөлүк материаллардан тудуп турган. Ол магазинниг болганнар бөлүк-бөлүк материаллардан тудуп турган. Ол магазинниг болганнар бөлүк-бөлүк материаллардан тудуп турган. Ол магазинниг болганнар. Ол болза чиик деңзилиг түүлдерден болгаш материаллардан тудуп турган